

MÆRKET AF FÆNGSLET – FØLELSERS ROLLE I ETNOGRAFISK FÆNGSELSFORSKNING

Liv S. Gaborit¹ og Andrew M. Jefferson²

Fængsler efterlader mærker på dem, der træder ind gennem deres porte. I denne artikel reflekterer to psykologer over, hvordan fængsler har efterladt deres mærke på os under vores etnografiske feltarbejde i udviklingslande. Gennem refleksion over vores erfaringer bidrager artiklen til en diskussion af følelsers rolle i etnografisk feltarbejde i fængsler.

Artiklen bygger på metaanalyse af vores etnografiske feltnoter, hvor genstanden for analysen er de følelsesmæssige processer som de fremstår i feltnoterne. Gennem denne analyse viser artiklen, hvordan øget selvrefleksion og opmærksomhed på forskerens subjektive oplevelser kan bidrage til en bedre forståelse af forskningen som en særegen situeret praksis og dermed forbedre forståelsen af fængslet.

Introduktion

Denne artikel bygger på oplevelser, følelser og selv-iagttagelser i forbindelse med feltarbejde i fængsler i udviklingslande. Vi argumenterer for, at vores refleksioner om vores oplevelser og vores måde at forholde os til disse på kan bidrage til at styrke en stigende interesse for affekt og refleksivitet inden for kriminologien. Etnografisk-baseret fængselsforskning er et hurtigvoksende felt (Drake, Earle & Sloan, 2015) Det er dette felt, vi forholder os til og skriver ud fra.

I dag ses der inden for fængselsforskning en stigende grad af refleksivitet i forhold til forskerens egen rolle i skabelsen af viden. Mens Liebling tog de første skridt i denne retning allerede i 1999, har udviklingen først for alvor taget fart de seneste år, måske mest tydeligt demonstreret ved udgivelsen af en særudgave af *Qualitative Inquiry* under overskriften *Doing Prison Research Differently* i 2014.³ Denne publikation udgør sammen med en artikel af Yvonne Jewkes (2012) om autoetnografi og følelser og Deborah Drake og Joel Harveys (2013) introspektive og innovative artikel om at håndtere følelsesmæssige dimensioner ved fængselsforskning udgangspunktet for denne artikel.

1 Cand.psych., forskningsassistent, DIGNITY – Dansk Institut Mod Tortur.

2 Ph.d., seniorforsker, DIGNITY – Dansk Institut Mod Tortur.

3 Se også Lumsden og Winter (2014) for et nyligt bidrag inden for kriminologien.

Det refleksive fokus og interessen for følelser er først nu ved at blive udbredt inden for kriminologi og fængselsforskning, om end det har været til stede længe inden for psykologisk og etnografisk forskning på andre felter (Davies & Spencer, 2010). Hvis Jewkes artikel (2012) markerer indledningen på interessen for refleksion og følelser inden for fængselsforskning, er det værd at bemærke, at artiklen blev skrevet med betydelig tøven og en stor del selvransagelse (personlig korrespondance). Hendes tøven og selvransagelse grundes de dominerende tendenser inden for kriminologien, som hverken har dyrket eller anerkendt det subjektive perspektiv.⁴ Tværtimod beskriver Mary Bosworth:

Criminologists tend to present their analysis of the prison in the form of inhuman data. As a result, prison studies have become cold, calculated, surgical... These days, most criminologists make precision cuts – no blood – no humanity. Why? So no one will care. Keep it statistical, inhuman, no compassion. (2005, p. 259)

Mens Bosworth fokuserer på manglen på følelser i analyse og data, fører Jewkes argumentet videre til forskeren, da hun skriver om “fraværet af følelser i fængselsforskning”:

...the academic environment arguably trains researchers to be rational and objective, to “extract out” emotion and not to disclose feelings of anxiety, confusion, vulnerability or anything of their selves. (2012, p. 64)

Drake og Harveys artikel er baseret på en analyse af “de mest følelsesmæssigt fremtrædende aspekter” (2013, p. 490) ved deres egne oplevelser i felten, som de identificerer som “identity management” (2013, p. 490), og de medfølgende omkostninger i form af forskerens følelse af fragmentation og meningsløshed. Analysen tager udgangspunkt i deres egen oplevelse af, hvordan længerevarende feltarbejde i fængsler efterlader et mærke; hvad de beskriver som en “affective toll” (2013, p. 490). Omkostningen ved at udføre kriminologisk forskning er ligeledes blevet udforsket af Beyens og kollegaer (2013), som lægger vægt på forskerens legemlige og affektloadede tilstedeværelse i felten og kritiserer den manglende opmærksomhed på forskning som et intimt og indviklet håndværk snarere end et sæt af rutinemæssige teknikker. I samme bog opfordrer Scheirs og Nuytiens (2013) på baggrund af deres personlige oplevelser til en forskningskultur, der ikke blot anerkender, men integrerer følelsesmæssige aspekter som viden.

Drake og Harvey beskriver feltarbejde i fængsler som en byrde og en trussel mod personlig trivsel. I stedet for at give efter for truslen mod deres

4 Et andet perspektiv på denne dimension kan findes inden for convict criminology, hvor tidligere indsatte aktivt bruger deres autobiografiske erfaringer til at forstå fængslet (see Machiels, 2013; Newbold, Ross, Jones, Richards & Lenza, 2014).

identitet vender de blikket systematisk indad for at studere den dialektiske proces mellem forsker og felt og se, hvad de kan lære af deres erfaring. Ifølge dem er denne dialektik dog kompliceret at få indblik i: “disentangling the underlying causes of the emotional strains of in-depth fieldwork in extreme settings is an exceptionally complex task” (2013, p. 490).

De argumenterer for en “mere grundig og systematisk undersøgelse af de følelsesmæssige dimensioner af forskning” (2013, p. 490), og det er ved at gøre dette, at vi forsøger at yde vores bidrag. Vi anvender dog en anden metodisk fremgang. I stedet for retrospektivt at skabe skildringer af følelsesmæssigt betydningsfulde hændelser analyserer vi vores feltnoter fra henholdsvis Filippinerne, Sierra Leone og Nigeria. Mens vi normalt analyserer feltnoter i søgen efter viden om fængslerne, har vi nu ændret fokus og brugt dem som data om vores egne oplevelser som fængselsetnografer, meget lig hvad Thomas Ugelvik (2014) skriver om som “fængselsetnografi som levede erfaringer”. Vi giver os i kast med en form for meta-analyse af feltnoterne, hvor målet er at forstå forskningsprocessen frem for det felt – fængslet – de beskriver.

Drake og Harvey argumenterer for, at opmærksomhed på forskerens følelser kan tjene som et svagt ekko af den måde, frihedsberøvelse opleves af dem, der befinder sig i fængslet mere permanent end forskerne. Vi forstår dette ekko med teoretisk inspiration fra kritisk psykologi, der betragter forskning som en situeret praksis, der skabes i interaktion mellem subjekter, og ser forskeren som medskabende af den sociale praksis, hun/han undersøger (Holzkamp, 2013; Nissen, 2000). Når vi forstår forskeren som medskabende af den praksis, der udforskes, giver det således mening, at forskerens følelser under feltarbejdet er en form for ekko og en legemliggjort oplevelse af den praksis, der studeres. Vi vil gennem eksempler demonstrere, hvordan forskeren ikke blot er med til at konstituere sin egen forskningsmæssige praksis, men ligesom alle andre, der træder ind i et fængsel, er med til at konstituere fængslets praksis. Forskerens oplevelser er en del af samme praksis, om end den adskiller sig ved at være oplevet fra en anden position. Derfor kan forskerens oplevelser ses som en delvis gengivelse af de oplevelser, indsatte og ansatte har.

Jefferson og Huniche (2009) har tidligere argumenteret for, at psykologien bør have mere fokus på at forstå subjekter i praksis. I denne artikel tager vi argumentationen et skridt videre, når vi argumenterer for, at forskeren må forstå sig selv som en del af den praksis, hun/han udforsker, og at refleksion over forskerens følelsesmæssige oplevelser derfor kan bruges til at kvalificere den viden, der produceres. Når vi gør dette og forsøger at lære af vores egen rolle i og oplevelse af praksis, er vi med Jean Laves ord: “apprentices of our own changing practice” (forthcoming).

Ideen til denne artikel stammer fra vores egne oplevelser med at blive mærket af fængsler. Når vi har drøftet vores oplevelser, har det stået klart, at vores oplevelser varierede, selv når vi besøgte de samme fængsler. Mens Gaborit fandt en ro i fængslerne og til tider følte sig mere tryk inde i filippinske fængsler end på Manilas gader, prægedes Jeffersons fængselsbesøg

til tider af en agtpågivenhed over for fængslets uvished og afskyelighed. Forskellen i vores oplevelser bygger ikke kun på, hvilke mennesker vi har mødt, eller hvilke begivenheder vi har observeret, men kan relateres til vores autobiografiske særkende. Vores oplevelser i felten og vores fortolkning af data synes påvirket af tidligere erfaringer i såvel som uden for fængsler og af vores individuelle temperament og generelle tilgang til verden. Når vi i denne artikel går imod positivistiske forskningsidealer og taler åbent om den subjektive karakter af vores forskning, er det, fordi vi mener, at der dermed skabes en mulighed for at kvalificere forståelsen af etnografisk data og den menneskelige oplevelse af fængslet som institution.

Med denne artikel søger vi at bidrage til den ny bølge inden for fængselsforskning, hvor etnografiske metoder anvendes, og hvor der er en spirende anerkendelse af følelsers indflydelse, mens den tilføjer en forståelse af felten, der trækker på vores baggrund som psykologer inspireret af kritisk psykologi. I de følgende afsnit analyserer vi vores oplevelser i felten og diskuterer, hvorledes fængslet har mærket os. Artiklen er struktureret således, at vi først introducerer fængslet som felt. Derefter illustrerer vi, hvordan vi i vores første møder med fængslet oplevede at skulle optræde i rollen som etnograf. Følgende analyserer vi gennem eksempler om adgangsprocedurer, hvorledes forskeren oplever at underlægge sig fængslets magtstrukturer og afgive autonomi. Vi fortsætter med en analyse af situationer, hvor vi er blevet konfronteret med fængslets barske miljø, der belyser, hvorledes forskeren selv er et redskab i feltarbejder, og hvorledes det kan udgøre en trussel mod forskerens identitet at have skiftende alliancer i løbet af feltarbejdet. Endelig slutter vi af med en konklusion, der opsummerer artiklens bidrag.

1. Fængslet som forskningsfelt

Fængsler efterlader et mærke på indsatte, ansatte og på fængselsforskere. Det moderne fængsel er udviklet til at mærke, forandre og modellere mennesker (Jefferson & Gaborit, 2015), eller med Foucaults begreber er det et disciplinært apparat, hvis oprindelige formål er at straffe og forandre. Om end der er lighedstræk med andre institutioner, hvis formål er at forandre mennesker, så argumenterer Jewkes for, at fængslet er en unik institution: "...the prison is different to even ostensibly similar institutions and social worlds" (2014, p. 388). Og dette gør opgaven med at studere og repræsentere disse institutioner unik:⁵

5 Det er, som om fængslet qua den unikke institution, det er, og de dilemmaer og oplevelser, det derfor konfronterer forskeren med, inviterer til fokus på metode og forskerens subjektivitet. Disse spørgsmål har derfor også ledt Jefferson til at beskæftige sig med metodemæssige refleksioner gennem hele hans karriere (Bandyopadhyay, Jefferson & Ugelvik, 2013; Jefferson, 2002; 2003; 2015; Jefferson & Huniche, 2009).

...there is something about prisons being so spatially and temporally defined – and in the most limiting, constraining ways imaginable – that makes prison ethnography unlike any other qualitative enterprise. (2014, p. 389)

Man fristes til at spørge: Hvem vil frivilligt investere følelsesmæssig energi i at navigere i kontekster og relationer, hvor hverdagslivet er voldsomt begrænset, hvor overvågning, sikkerhed og kontrol definerer de usagte regler, og hvor der er en reel risiko for forskerens velbefindende? Hvad er tiltrækningskraften ved fængslets “følelsesmæssigt ladede miljø” (Liebling, 1999, p. 163)? Om end disse spørgsmål stadig er svære for os at svare på, tiltrækkes vi begge af, hvordan fængslets ekstremer har et potentiale til at belyse større eksistentielle spørgsmål. Liebling beskriver fængslets ekstreme natur som:

Both extremes of human nature – its capacity for good and evil – are present in prison in perhaps their starkest form. All variations on human behaviour – from our compassion and wisdom to abuse and life-threatening violence – are observable, or implicit in the daily round of events... Prisons are raw, and sometimes desperate, special places. (Liebling, 1999, p. 152)

I denne artikel er der tale om en specifik type af fængsler som forskningsfelt – fængsler i det globale syd. Om end vi ikke søger at skabe en eksotisk fremstilling af fængsler i syd, vil vi argumentere for, at der er en forskel på at forske i fremmede kulturer i fattige udviklingslande i syd versus i vestlige fængsler. Forskellen ligger ikke i en kvalitativ forskel på de to typer af fængsler, men i den højere grad af fremmedhed mellem forsker og fængsel. Den vestlige etnografiske forsker står over for en endnu større opgave, når hun/han skal integreres i et felt, hvor ikke blot den lokale praksis er ny, men hvor hele kulturen og samfundet er en fremmed oplevelse. Samtidig har det en effekt på interaktionerne i feltet, at forskeren, der indtræder, er fremmed for de allerede tilstedeværende deltagere. Men netop i fremmedheden ligger der også en mulighed for at få øje på de sociale processer, der er på spil, og forstå fængslets indre liv, da forskeren er befriet for en del af forudantagelsens blindhed.

2. Det første møde med feltet

Det følgende afsnit introducerer eksempler fra første gang, vi som etnografer trådte ind i fængsler i henholdsvis Filippinerne og Nigeria. Eksemplerne illustrerer, hvordan mødet med fængslet kræver, at etnografen performer bestemte roller og indtager positioner, der i nogle tilfælde strider imod forsker-

rens personlige værdier, og hvordan dette resulterer i distancering og agtpågivenhed over for fængslets krav og uforudsigelighed.

Gaborits første oplevelse i felten var fire måneders praktik for Balay Rehabiliterings Center, som bl.a. arbejder med politiske fanger i filippinske fængsler. Gennem Balays arbejde blev hun introduceret til livet i fængsler. Det var dog først, da hun vendte tilbage tre måneder senere i forbindelse med sit speciale, at hun fuldt kunne dedikere sig til etnografisk feltarbejde. Da hun gjorde det, skrev hun følgende i sine feltnoter om, hvordan arbejdet med fængsler havde mærket hende: "Jeg er på mange måder ikke den samme som før, men jeg ved heller ikke hvem jeg er blevet til, hvem jeg stadig er ved at blive til."

Fængslet havde efterladt et mærke, men hun var og er stadig i færd med at finde ud af, hvad det egentlig var for et mærke, fængslet havde efterladt og til stadighed efterlader, hver gang hun træder ind i et nyt fængsel. Notaterne om, hvordan hun var blevet forandret af fængslet, handlede om usikkerhed på, hvem fængslet havde gjort hende til, et spørgsmål, hun var nødt til at håndtere, alt imens hun blev positioneret som en, hun ikke ønskede at være. Vi retter blikket mod forskerens egen identitet, fordi den fremstår som betydningsfuld i feltnoterne. I feltnoterne fortsatte refleksionerne med overvejelser om, hvorvidt den proces, hun gennemgik, ikke blot omhandlede personlige oplevelser i mødet med fængslet, men også var gældende, når andre trådte ind i fængslet.

Gad vide om de oplever de samme frustrationer når de bliver subjektiveret som noget de ikke er? Når de ikke kan acceptere de subjektpositioner de bliver tilbudt men heller ikke besidder agensen til at afvise dem? Når de er nødt til at acceptere at blive positioneret som indsat uanset om de har begået en forbrydelse eller ej. Når de er nødt til at acceptere at deres relation til Balay indebærer bestemte subjektpositioner?

Mens hun skrev disse feltnoter, vidste hun ikke, at hun et halvt år senere ville nå frem til en konklusion, der netop omhandlede, hvordan de indsatte organiserede sig selv for at yde modstand mod den måde, fængslet mærkede dem på (Gaborit, 2013). Hun vidste heller ikke, at hendes oplevelser ville være genkendelige for andre, der arbejdede med fængsler, og ikke blot var tegn på en personlig krise.

Erfaring viste, at usikkerheden på hendes egen identitet, som fremgik i feltnoten, i høj grad var forbundet til den måde, hvorpå hun i hvert enkelt fængselsbesøg var nødt til at indtræde i og performe en række forskellige roller (jf. Rowe, 2014; Sloan & Drake, 2013). På den ene side forsøgte hun at trække på den tillid og de relationer, hun havde opbygget igennem fire måneder som praktikant, på den anden side søgte hun også at optræde med større selvstændighed i forhold til sit eget forskningsprojekt. Allerede før hun trådte ind i fængslerne, startede en forhandling om, hvilken position

Gaborit repræsenterede. Det rejser alment relevante spørgsmål – hvem repræsenterer vi, når vi træder igennem fængslets port? Hvordan bliver vi opfattet af de ansatte og de indsatte? Hvilke motiver tillægges vi? Hvilke motiver har vi? For hvem er vi til stede?⁶

Inden for fængslets mure fortsatte forhandlingen af identitet og positioner, ikke mindst fordi fængslet gjorde det nødvendigt at skifte imellem forskellige positioner. Navigationen imellem disse forskellige positioner var specielt tydelig i en række fængselsbesøg, som grundet praktiske omstændigheder blev foretaget uden Balays følgeskab. Ved porten til fængslet præsenterede Gaborit sig selv som kommende fra Balay. I samtaler med fængselsdirektøren omtalte hun sig som forsker. Over for de indsatte trak hun på sin relation til Balay, da hun interviewede deres klienter, mens hun forsøgte at undgå at blive direkte involveret i Balays arbejde – hvilket nogle gange måtte opgives, når Balay fx bad hende medbringe medicin til indsatte, eller når indsatte overtalte hende til at medbringe post til Balay. Netop en episode, hvor en indsat bad Gaborit medbringe et brev til Balay, førte til en intens interaktion med fængselsdirektøren, der argumenterede for, at han skulle kontrollere indholdet af post ud af fængslet. Gaborit vidste, at dette ikke var normal procedure, men vidste til gengæld ikke om det, der stod i brevet, tålte direktørens øjne. Hun insisterede derfor på ikke at vise brevet uden den indsattes tilladelse. Mens fængselsdirektøren langsomt øgede sit pres, indtog Gaborit en position, hvor hun støttede sig til etiske principper om tavshedspligt og forpligtelse over for interviewpersoner, som grundlag for ikke at dele den viden, hun havde fået om fængslet. I sidste ende blev det dog ikke den position, der stoppede spørgsmålene. Presset stoppede først, da Gaborit trådte ind i relationen på fængslets præmisser og påpegede over for fængselsdirektøren, at hun havde kendskab til en række regelbrud, der foregik i fængslet, men at hun også havde intentioner om at bruge tavshedspligten til at beskytte fængslet og de regelbrud, der i sidste ende kom de indsatte til gode. Dette gav direktøren kendskab til noget af den viden, hun havde tilegnet sig, om end det ikke var den viden, han søgte at få adgang til. Men det satte også Gaborit i en risikabel position. Hun havde nu klargjort for direktøren, at hun besad en viden, han ikke ønskede kendt uden for fængslet, og som sådan var Gaborit en trussel. Hun var nu trådt ind i en relation, hvor hun ikke blot var afhængig af ham for adgang til fængslet, men hvor han også var afhængig af hendes etiske omgang med data. Denne dobbelte afhængighed gjorde relationen anspændt, om end Gaborit beholdt sin adgang også uden at blive presset til at give oplysninger om de indsatte i resten af feltarbejdet.

Skildringen ovenfor beskriver nogle af de samme tematikker, som Drake og Harvey (2013) identificer. De identificerer fire temaer, der beskriver,

6 Jf. diskussion af Sim (2003), Hörnqvist (2013) og Liebling (2001) om, hvem fængselsforskeren har alliancer med.

hvordan forskerens følelser påvirker feltarbejdet og forskeren selv: Belastningen ved at indtage roller, at mestre miljøet gennem performans af identiteter, meningsløshed og fragmentation. I diskussionen af disse temaer stiller de sig selv ganske fundamentale spørgsmål, ligesom Gaborit ovenfor: Hvem er jeg? Hvem bliver jeg her? Hvad kan jeg være? Og de oplever, ligesom Gaborit og som indsatte, at: "...navigating one's way through prison experiences is a tightrope exercise for anyone who enters this environment" (2013, p. 11).

Jefferson (2004) har tidligere gjort opmærksom på vanskeligheden ved at styre andre folks indtryk af en i fængslet og argumenteret for, at det kan være en fordel at bliver opfattet på forskellig vis af forskellige aktører. Men samtidig kan den manglende kontrol af processen opleves som energikrævende og efterlade forskeren i en slags *liminal* position. Når vi forstår forskning som en situeret praksis og forskerens følelser som en del af denne praksis og et ekko af de indsattes oplevelser og samtidig ser, at Drake og Harvey oplever dilemmaer lig dem, vi selv oplever i mødet med fængslet, så tyder det på, at der her er tale om en oplevelse, som mange har i forbindelse med mødet med fængslet. Oplevelsen af tvivl på egen identitet som konsekvens af den udmattende proces at navigere imellem forskellige, til tider modstridende, subjektpositioner kan som sagt ses som et ekko af de indsattes oplevelse. Dette bekræftes af Gaborits tidligere arbejde (2013) såvel som i Cohen og Taylors klassiske beskrivelse af psykologisk overlevelse under langtidsfængsling (1972).

Jeffersons første oplevelser med feltarbejde foregik i Nigeria, mens han arbejdede på sin ph.d. Hans første fængselsbesøg var ikke et officielt besøg. Hans adgang var et resultat af hans tilstedeværelse på *Prison Training School* og hans nye bekendtskab med en af underviserne, en fængselsbetjent med ansvar for træning af nye betjente, som boede i barakkerne på skolen lige over for fængslet. Ved gennemlæsning af feltnoter fra dette første besøg er det overraskende, at Jefferson ikke er mere euforisk over at få adgang til fængslet efter at have kæmpet for og tvivlet på netop denne adgang igennem en længere periode. Måske var der stadig en agtpågivenhed og manglende tro på, at adgangen faktisk ville føre til et besøg. Hans erfaring havde lært ham ikke at tage noget for givet. I feltnoterne noterede han blot: "Made appointment to visit DC Lema, officer in charge of Kaduna prison at 12 noon Friday."

Mens euforien ikke var påtrængende, begyndte han straks at overveje, hvordan han skulle begå sig, hvis det lykkedes at få adgang: "As far as prison visit goes I have decided not to take my pad or recorder but just to go as observer so as to appear less threatening."

Ligesom vi ovenfor så, hvordan Gaborit aktivt måtte arbejde for ikke at fremstå truende, fremgår det her, at det var en vigtig overvejelse for Jefferson, hvordan han kunne fremstå 'mindre truende', selv om han var en ukendt indtrængende i fængslet.

Det lykkedes at få adgang, og Jeffersons første fængselsbesøg i Nigeria fandt sted i 2002 i Kaduna. I det følgende beskrives hans følelsesmæssige reaktioner i løbet af fængselsbesøget.

I felt in awe of the approaching experience not able to believe that I was able to enter a Nigerian prison. The decorative concrete gate gives way to the standard porch entrance way. A small reception office is on the right where I was given a guest token and urged to return it on departure. No book to sign, no body search, no request for authorisation. I asked Torhile why this was and he said it's because I was with him. His son also accompanied us.

For Jefferson var det en forløsning, da han først fik adgang – endelig var det lykkedes ham at komme bag fængslets mure. Han var spændt på en god, ærefrygtig måde. Han var overrasket over, at ingen stillede spørgsmålstegn ved eller registrerede hans tilstedeværelse. Man kunne åbenbart godt gå ind 'uofficielt' og i selskab med et barn. De gik direkte til direktørens kontor, hvor hans opmærksomhed blev fanget af en tavle med statistikker om de indsatte:

Chalk boards with figures categorising prisoners in terms of type and length of sentence were on the wall. Fascinating to study... I take refuge in these figures as a means of distancing myself from the faces I saw and voices I heard as we toured the prison.

Jefferson udtrykker et behov for at distancere sig. Tallene beskytter fra den menneskelige virkelighed og de stærke indtryk, ansigter og stemmer havde efterladt.

Ligesom Gaborit oplevede Jefferson, hvordan forskellige relationer ledte til forskellige følelsesmæssige reaktioner. Mens de indsatte stemmer og ansigter havde konfronteret ham med følelser af medlidenhed og empati så stærke, at han måtte søge afstand i statistikker, mødte han fra fængselsdirektøren en indirekte forespørgsel om hjælp til at forbedre fængslet. I sine noter beskrev Jefferson, hvordan han distancerede sig selv fra denne forespørgsel: "I used my standard response that I hope my research will contribute to raising the issues of concern to him at a higher level."

Jefferson ønskede at affeje direktørens forespørgsel, men i sin formulering om 'standard response' antyder han sin følelse af utilstrækkelighed. På den ene side følte han ikke, det stod i hans magt at ændre fængslet, han ønskede ikke at støtte op om det som institution, og han mente heller ikke, det var en del af hans rolle som forsker. På den anden side følte han sig utilpas med at tillægge sig et ureflekteret standardsvar, som ikke afspejlede det dilemma, der lå i hans overvejelser. Tvivlen, der er

forbundet med dilemmaer som dette, har sidenhen været emne for Jeffersons forskning (2014; 2015). Den faktiske tur rundt i fængslet begyndte med de celler, der var beboet af folk anklaget for væbnet røveri:

I was introduced to the inmates through the bars of the cell door. They crowded around the doorway and then a couple of them addressed me... I recall vividly their faces, half-undressed bodies, and the urgency of the tone of their words. As I put it earlier to the officer in charge, prisons as institutions both fascinate and repel me. These prisons draw me in but cause me to withdraw at the same time. Whilst they stood curiously attentive some glared sullenly.

Derefter fortsatte besøget til dødsgangen, hvor de talte kort med de indsatte. I sine noter skrev Jefferson: "They were of all ages, the oldest claiming to be 85+, speaking in such a way as to be incoherent to me."

I dag forundres Jefferson over, at han hæftede sig ved de indsattes uforståelighed, og måske lå der mere bag de ord, end han fornemmede, da han skrev dem. I lyset af hans ønske om at distancere sig og hans generelle utilpashed var han måske slet ikke i stand til at begribe det han oplevede. Måske var det ham, der ikke var i stand til at forstå eller gøre sig forståelig, lige så meget som det var dem, der ikke kunne gøre sig forståelige. Ved dette første besøg var Jefferson ikke i stand til at nærme sig de indsatte – de var uforståelige i mere end bogstavelig forstand, og han følte medlidenhed frem for medfølelse.

På vej ud af fængslet forsøgte en betjent at tvinge Jefferson til at bestikke sig. Overraskende nok beskrev Jefferson dette som: "...the most unpleasant experience of my visit... I was polite in refusing. Felt offended by his audacity."

Her var der ingen mure eller tremmer at gemme sig bag. Her blev han direkte udfordret, og det var ubehageligt og uventet. Han var forberedt på, at det ville være hårdt at møde de indsatte, men ikke på at blive afkrævet penge af fængselsbetjenten.

Afslutningen på feltnoterne afspejler den magtesløshed og frustration, Jefferson blev efterladt med; følelser, som mange fængselsforskere vil kunne nikke genkendende til:

Outside I felt totally overwhelmed. Conditions are poor; inmates are illegitimately imprisoned... Training people in human rights will not prevent the detention without trial of so many people... When solutions are so obvious why has so little been done?

Mærket træder Jefferson ud af fængslet, og ved slutningen af hans feltnoter er det, som om han træder et skridt tættere på at forstå den virkelighed, der var ham ubegribelig gennem en del af fængselsbesøget. Her, uden for fængs-

let, er der rum til hans refleksioner, ikke blot til standardsvar. Men selv i refleksionerne forbliver de dilemmaer, som fængslet konfronterer os med, intakte.

Som de ovenstående eksempler illustrerer, er det at besøge fængsler en proces, som efterlader spor, en proces, som Jewkes har beskrevet med følgende ord:

...despite only experiencing a tiny fraction of the restrictive binds of carceral space and time, researchers nonetheless cannot help but be touched, if not deeply affected, by the cultural isolation and emotional intensity of confinement, even though they are largely experiencing it at one step removed and in relatively short doses. Prisons are *intensely* human environments, giving rise to *acute* difficulties, dilemmas, complexities, and contradictions. They are peculiar places from a sensory perspective, managing to deny and deprive while, sometimes simultaneously, overloading the senses. (2014, p. 388)

Selv om vi ikke deltager på lige vilkår med indsatte – vi har friheden til at forlade fængslet – kan vi således gennem vores oplevelser få et indblik i, hvad fængsler gør ved mennesker, hvilke mærker de efterlader.

3. Forhandling af adgang, autonomi og forpligtigelse

Vi går nu videre fra de første møder med fængslet, men forbliver ved fængslets port, hvor besøgende underlægges en række adgangsprocedurer. Her afgiver forskeren en del af sin autonomi hvilket hun/han, som eksemplerne illustrerer, fx kan håndtere gennem undgåelsesadfærd eller ved at være beredt på at møde modstand. De nedenstående eksempler viser, hvorledes de stærke magtforhold i fængsler og de følelsesmæssige reaktioner, disse frembringer, afspejles i forskerens oplevelser i porten.

Få oplevelser underlægger forskeren fængslets vilkår så tydeligt som adgangsprocedurer, hvor forskeren fysisk underlægges fængslets magt og fratages autonomi.⁷ Der er den formelle adgang til fængsler, som oftest kan være en lang og besværlig proces, og som forhindrer nogle fængselsbesøg i at finde sted. Der er den nære oplevelse af adgang, som foregår, hver gang vi træder ind i et fængsel. Adgangsprocedurer kan variere, men der er dog visse fællestræk i oplevelsen. I adgangsproceduren oplever man det første moment af fængslets magtstrukturer. Her præsenterer man sig selv og den formelle adgang, man har opnået, og placeres derved i en position som en, der

7 Fralæggelsen af autonomi og anvendelsen af fysisk magt opleves muligvis stærkere i udviklingslande, hvor sikkerhedsprocedurer ofte bryder ind i privatsfæren uden hensyn til den enkeltes personlige rettigheder og velbefindende.

har eller ikke har adgang. Selv når man har positioneret sig som en med ret til adgang, bliver man underlagt adgangsprocedurer. I nogle tilfælde undersøges biometriske data såsom fingeraftryk, ofte bedes man udlevere identifikation for, hvem man er. Derefter kommer undersøgelsen af de ting, man eventuelt har medbragt, som kan indebære alt fra at få undersøgt personlige ejendele, åbnet madvarer, talt sine penge eller andet. Gaborit husker tydeligt pinligheden i at have en fængselsvagt til nysgerrigt at undersøge sine tamponer og spørge, hvad det var, i et land, hvor tamponer var en sjældenhed, eller en kollegas ubehag, da toiletpapiret i hendes taske blev rullet ud for at tjekke, om der skulle være noget gemt i det. Vi husker ubehaget ved at måtte tillade selv gennemsnøgninger, som syntes arbitrære og ufølsomme, fordi vi befandt os i en *liminal* position imellem to roller. Uden for fængslet havde vi relativ kontrol over vores eget liv, og inde i fængselsbygningen fik vi ofte lov til at udføre vores forskning under relativ frihed, men i porten havde vi intet at skulle have sagt, her var vi underlagt vagternes vilje.

Undgåelsesadfærd kan bruges til at mindske ubehaget ved at blive undersøgt i porten. Således er vi fx opmærksomme på ikke at medbringe private ejendele vi ikke ønsker inspiceret og en af vores filippinske medforskere valgte sågar helt at planlægge sine besøg så hun undgik en specifik vagt der havde udsat hende for chikane (Jefferson & Gaborit, 2015). Men uanset hvordan vi forsøgte at undgå visse dele af adgangsprocedurerne, så var der procedurer, vi ikke kunne undgå. Om end langt de fleste adgangsprocedurer foregår smertefrit og uden ydmygelse, så indeholder de en uvished om, hvad der vil foregå. Man kan aldrig forudsige, om det er netop i dag, at en vagt vil bede en om at træde til side for en endnu grundigere undersøgelse. Således eksemplificerer adgangsprocedurerne et karakteristikum, som kendetegner vores oplevelser i mange fængsler: Om end fængsler er reguleret af et væld af regler, så er det ofte uforudsigeligheden, som indsatte, ansatte og besøgende må forberede sig på. Uforudsigeligheden er slående i en relationel institution,⁸ hvor så mange aktører forsøger at navigere gennem regler, relationer og positioner. Netop denne uforudsigelighed tydeliggør vigtigheden af opmærksomhed på det sociale aspekt, som det formidles gennem forskerens følelsesmæssige reaktioner, og netop derfor er det vigtigt, at kriminologien menneskeliggøres (jf. Bosworth et al., 2005).

Selv om Gaborit som udlænding sjældent blev udsat for grundige undersøgelser og ofte slap af sted med at gøre ting, som ellers ikke var tilladt – fx gå i klipklapper, selv om kun sko var tilladt, eller medbringe en diktafon, hvor elektronik var forbudt, så kendte hun historierne om, hvordan hendes filippinske kolleger og andre besøgende var blevet chikaneret. Og frygten sad i hende. Reelt vidste Gaborit aldrig, hvad der ville ske, når hun blev bedt om at strække armene ud til siden, så en kvindelig vagt kunne kropsvisitere

8 For mere om fængslet som en relationel institution, se Jefferson & Gaborit (2015).

hende – hun vidste aldrig, om det var et klap på hofterne eller en mere intim indtrængen i hendes privatsfære, der var i vente.

Netop fængslets uforudsigelighed er kilde til en stor del af den bekymring og agtpågivenhed, vi begge har oplevet i vores feltarbejde. Men selv om uforudsigeligheden er en kilde til bekymring, så er det tit også gennem uforudsigelige begivenheder, at der opstår muligheder og viden om fængslets indre liv. Dette illustreres af Jeffersons noter om en stille dag uden konkrete planer for dataindsamling:

Woke not really knowing what to do with the day. Got in the car, still not really knowing, feeling restless. Sudden instinct suggested why not try to visit the Director of Prisons and enquire about my application... Jefferson fulgte sin indskydelse og tog glad og nervøs til fængselsvæsnets hovedkvarter for at undersøge, hvad status var for behandlingen af hans ansøgning om adgang til fængslerne. Til hans store overraskelse var tilladelsen allerede blevet givet. Så i hovedkvarteret planlagde han derfor fremtidige fængselsbesøg med en betjent:

He (the officer at HQ) studied the document for what seemed like an eternity. Asked a few questions... I answered that I had not planned to go (to the prison today) but could, suddenly realising that it would be smart to take any opportunity that offered itself and to sound as decisive as possible. So along with a junior officer who clutched the pass and my letters we drove the few hundred yards down to the prison, passing the secure check point on the corner of the prison and parking the jeep right outside the gate. My excitement – always tinged with apprehension – was humming away deep inside me. Finally I was to enter this prison which I have by now heard so much about. Finally I was to get a glimpse of Clarkson and Wilberforce, Blyden and Howard.⁹

Noterne viser, hvordan uforudsigeligheden placerer Jefferson i en situation, hvor han må tilpasse sig, efterhånden som han fornemmer, hvor situationen fører hen. Da det går op for ham, at det pludselig er en mulighed at besøge fængslet den dag, omstiller han sig fra åbent at vise, at han ikke forventede at besøge fængslet, til at optræde med beslutsomhed. Situationen udvikler sig, så han får adgang til fængslet. Han er ikke kun spændt på at se fængslet, men også nysgerrig omkring de tidligere soldater i fængslet, som hans forskning omhandlede. Specielt var han interesseret i en specifik højprofileret indsat, som var anklaget for forræderi. Om ham skrev Jefferson: "The chance to meet him and see his state of detention fills me with excitement. And scares me too of course. In what way could I become obligated?"

⁹ Clarkson, Wilberforce, Blyden og Howard er navnene på de fire forskellige bygninger, der huser indsatte i Pademba Road Prison i Freetown, Sierra Leone.

Forði han var bevidst om fængslets uforudsigelighed, og hvilken position den kunne sætte ham i, bekymrede Jefferson sig om, hvilke forpligtelser det kunne føre til, hvis han mødte den tidligere soldat, der var af stor interesse for hans projekt. Forpligtelser og krav fra feltet har været et tilbagevendende tema i Jeffersons oplevelse af feltarbejde. Hvad forventes der af ham som forsker og som person? Og hvordan kan han håndtere og leve op til disse krav? Tvivlen om kravene reflekterer virkeligheden i fængslet og forskellen på forskerens professionelle rolle og hans personlige reaktion på fængslet. Som antropologen Veena Das skriver: "...the question that injustice and the inequitable distribution of life chances pose cannot simply be set aside" (2014, p. 387).

I vores arbejde med fængsler i syd konfronteres vi med fattigdom og uretfærdighed i kolossale mængder – mængder så voldsomme, at vi, selv når vi forsøger at hjælpe, konfronteres med vores utilstrækkelighed. Samtidig oplever vi et dilemma i forhold til vores deltagelse og rollen som forsker. Om end vi gennem deltagende feltarbejde og refleksioner i artikler som denne anerkender, at idealet om den neutrale videnskabsmand er uopnåeligt og uønsket, så spiller dette ideal dog stadig en rolle i vores overvejelser omkring vores egen opførsel i feltet. Feltet konfronterer os med en konstant forhandling af vores rolle som forsker: Når vi mener, at forskere bør have adgang til fængsler, fordi det er i alles interesse, at der skabes viden om disse institutioner, undergraver vi så denne rene interesse i viden, når vi giver efter for feltets krav ved at hjælpe ansatte og indsatte med materielle goder eller ved at engagere os i deres sager? Hvor langt skal vi gå i forhandlingen for at få adgang til den viden, vi ønsker at generere? Om end vi stadig ikke har svar på disse spørgsmål, som figurerer som konstante dilemmaer i vores feltarbejde, vælger vi i vores forskning at involvere os i fængslerne gennem feltarbejde med den risiko for at blive kompromitteret, det indebærer. Vi gør dette ud fra en overbevisning om, at vi er nødt til at forstå fængsler, *som de er*, frem for ud fra, hvordan de *bør være*, for at være i stand til at skabe en forandring.

Denne dag var det lettelsen over, at en lang bureaukratisk og uigennemskuelig proces var overstået, der optog Jefferson. Nu stod han over for de praktiske problemer med, hvordan han skulle agere i felten, og hvad felten ville konfrontere ham med.

It sounds like I might be given the free run of the prison. I need to calculate how this should be exploited to the fullest... I certainly need to make an immediate effort to develop a profile, become a familiar face, get accepted and learn to know key persons – both officers and prisoners.

Om end han forventede fængslets uforudsigelighed, var han straks i gang med at forberede sig på, hvordan han skulle få mest muligt ud af de situatio-

ner, han ville blive stillet i. Selv om han vidste, at han ikke kunne kontrollere, hvordan han blev opfattet af andre, gik han straks i gang med at overveje, hvordan han kunne bidrage til, at både indsatte og ansatte ville acceptere hans tilstedeværelse.

Fængslets uforudsigelighed konfronterer forskeren med modsætningsfyldte oplevelser. Hun/han må underlægge sig fængslets præmisser, også når det betyder momentant at fralægge sig autonomi. Samtidig må forskeren være forberedt på at blive stillet over for krav og ønsker, som strækker sig fra urimeligheder som fx korrupsion til forståelige bønner om hjælp fra indsatte og ansatte i ubærlige situationer.

4. Konfronteret med fængslet

Når vi husker tilbage på vores feltarbejde, er der nogle episoder, der står specielt stærkt frem. I disse episoder er vi blevet konfronteret med fængslets virkelighed på specielt voldsom vis. For Gaborit gjorde dette sig gældende, da en fængselsdirektør udfordrede hendes alliance til de indsatte, hun arbejdede med. Episoden startede, da fængselsdirektøren gjorde det til en vane at advare om risiko for gidseltagning, når hun besøgte hans fængsel. Første gang Gaborit blev advaret om risiko for gidseltagning, lyttede hun ikke til fængselsdirektørens råd om at holde sig i udkanten af fængslet – hvor det ville være nemmere at få gidsler ud igen. I stedet fulgte hun Balays arbejde længere inde i fængslet, da Balay også valgte at overhøre fængselsdirektørens advarsel. Gaborit forhørte sig blandt indsatte, om der var hold i direktørens advarsler, men da en indsat forsikrede hende om, at risikoen ikke var større end normalt, slog hun det hen. I løbet af de næste fængselsbesøg blev det et fast mønster, at fængselsdirektøren advarede om forhøjet risiko for gidseltagning, specielt for en hvid, kvindelig udlænding, og at Gaborit fortsatte sit arbejde, som om intet var hændt. Det blev afgørende for Gaborits handlinger, at hendes tillid til de indsatte var større end troen på advarslerne.

En episode gjorde det tydeligt, at der var grænser for, hvor langt Gaborits tillid til de indsatte rakte, og at direktørens advarsler lå klar i underbevidstheden til at skabe frygt. Det stod klart ved et gruppeinterview i fængslet, der trak ud, så meget, at det til sidst overskred besøgstiden. Da besøgstiden sluttede, var Gaborit udmattet efter en lang dag og ønskede at afslutte interviewet og komme ud, men hun manglede stadig at få besvaret et par spørgsmål. Så interviewet fortsatte. Fra cellen, hvor interviewet foregik, hørte hun en klokke markere, at besøgstiden var slut, men hverken de indsatte eller Gaborit gjorde tegn til at stoppe interviewet. Efterfølgende patruljerede en vagt på fløjen for at sørge for, at alle besøgende kom ud før vagtskiftet. Da vagten passerede den celle, interviewet foregik i, gav de indsatte ham en besked på *Tagalog*, og derefter passerede han cellen, uden at bede Gaborit om at gå. Ude af stand til at forstå beskeden observerede Gaborit, hvordan gangen uden for cellen langsomt blev

fyldt af indsatte. Der var flere indsatte forsamlet, end hun nogensinde havde set uden for formelle arrangementer. Menneskemængden gjorde Gaborit nervøs og fik hende til at overveje, om noget var under opsejling, eller om der bare foregik så lidt på gangen, at interviewet var den største begivenhed. Gaborit blev i tvivl om, hvorvidt hendes tillid til de indsatte var fejlagtig, og fængselsdirektørens advarsler korrekte. Hvis fængselsdirektøren havde ret i, at nogle i fængslet havde interesse i at tage gidsler, så virkede det oplagt, at netop gruppen, hun interviewede, ville have et motiv: De var i konflikt med fængselsdirektøren, som havde frataget dem en række privilegier. Endvidere var der tale om en gruppe af politiske fanger, som var stærkt involveret i den revolutionære kommunistiske modstand; en del af dem kom fra *New People's Army*, en bevæbnet fraktion af kommunistpartiet, som ikke skyer voldelige midler i kampen for sin sag. Gaborit blev opmærksom på, hvordan hendes risikovurdering var præget af tilliden til de indsatte, hun havde arbejdet med længe. Men at ændre risikovurderingen til noget, der var nærmere den risiko, der måske objektivt fandtes og i hvert fald var påstået af fængselsdirektøren, og dermed ændre både oplevelsen af og adfærden i fængslet, betød også at stole mere på fængselsdirektøren end på de indsatte. Da Gaborits alliance lå hos de indsatte, var tanken om at ændre opfattelse derfor også afskrækkende. I stedet faldt det hende ind, at disse tanker var fængselsdirektørens ord, der havde påvirket hende, hvor meget hun end havde forsøgt at undgå netop dette. Hendes spirende frygt ændrede sig derfor til frustration over, at det var lykkedes fængselsdirektøren at trænge igennem og udfordre hendes tillid til de indsatte.

I løbet af de få sekunder tænkte Gaborit over, hvad risikoen egentlig bestod i. Hvor slemt ville det være at være gidsel hos disse mennesker, som hun stode på? Igen drejedes opfattelsen af risiko hurtigt over på vagterne frem for de indsatte: Ved en gidseltagning ville vagterne muligvis være nødsaget til at bruge deres våben. Gaborits første indskydelse var, at det ville udsætte de indsatte for en risiko, da vagterne antageligt ville skyde på dem frem for gidslet, men ved nærmere eftertanke blev tilliden til de indsatte igen udfordret. Hun sad i en celle omgivet af indsatte, der før havde været villige til at bruge vold og ofre deres eget liv for deres sag. Og hun tænkte derfor, at det ville være logisk, hvis de også var villige til at ofre hendes liv for den samme sag. Da tankestrømmen nåede hertil, stoppede hun den, affejede den, fordi hun ikke kunne acceptere denne mistillid til sine informanter, uanset hvor velbegrunderet den var.

For Jefferson var det konfrontationen med fængslets uforudsigelighed, der gjorde et stærkt indtryk. Oplevelsen og forløbet af et fængselsbesøg er dybt afhængigt af de mennesker, der spiller en rolle i det. I de beskrevne feltarbejder har vi oplevet, hvordan fængslet udfolder sig som en relationel institution, hvor enhver relation kan være nøglen til at tilegne sig viden eller kan repræsentere en forhindring. Forskeren har ikke kontrol over disse relationer og derfor heller ikke over, hvilke situationer man bliver stillet i. Indimellem fører det forskeren ind i situationer, som kan være overraskende og angstprovokerende som illustreret af det nedenstående eksempel:

As I looked through the fence one of the men (prisoner) I had earlier discussed with in Wilberforce (cell block) came and told me his boss would like to speak with me... I felt somewhat reluctant. He led me into the block and down what looked for a moment like an interminably long corridor flanked on either side by the 18 closed metal doors toward a man who sat at the very end at the foot of one of the metal bed-frames. I approached and he signalled for me to take a seat. He asked me to introduce myself which I did apologising for not having done it earlier. Once I had given my name he gave his, declaring himself to be Foday Kallay. So there I was at the far end of the prison block seated with the notorious and disliked leader of the Westside boys and former member of Armed Forces Revolutionary Council and former Lance Corporal of Sierra Leonean Army, the man whom the Judge had declared it would have made him happy to hang.

Angsten og uforudsigeligheden, der kan være forbundet med feltarbejde i fængsler, kan relateres til den store forskel, der er på forskerens relativt beskyttede hverdag og livet i fængsler. Hvad Loïc Wacquant har skrevet om som den:

...apprehension that academics leading sheltered lives stamped by civility and respect for bodily integrity cannot but feel at the prospect of spending extensive periods inside an institution predicated on the industrial desecration of the self. (2002, p. 387)

Dette er stærkt sprog, men der er en verden til forskel – bogstavelig talt – på en akademisk verden og en fængselsverden. Og det kræver en stor indsats at skabe forbindelse på tværs af disse verdener. Måske er det netop her i kontrasten mellem de to verdener og fængslets evne til at straffe og forandre, at vi finder forklaringen på, hvorfor disse institutioner har en unik effekt på feltarbejde.

En anden konfrontation, der illustrerer, hvordan forskeren er et redskab i etnografisk feltarbejde, fandt sted, da Gaborit mødte en nyligt tortureret indsat. Dette møde efterlod et stærkt indtryk på Gaborit, både i øjeblikket, i feltnoten og efterfølgende. Om end hun havde arbejdet med torturoverlevende i filippinske fængsler nogle måneder, da det skete, så havde hun altid mødt dem en rum tid, efter at torturen havde fundet sted. Fra sin allerførste dag i fængsel havde hun set de fysiske ar fra torturen på indsatens kroppe, og gennem længere tid havde hun været med til at dokumentere forekomsten af PTSD-symptomer blandt dem. Men arrene var altid helet, og selv de værste symptomer blev gengivet af indsatte, som formåede at fungere i fængslet og viste smil og mod på livet. Denne gang var anderledes.

Ved slutningen af et fængselsbesøg sad Gaborit foran en celle beboet af politiske fanger. Lederen for denne politiske gruppe fortalte de ansatte fra

Balay, at der var ankommet en ny fange, som var hårdt mærket af tortur, og spurgte, om de ville hjælpe med at dokumentere hans sag. Da Balays ansatte indvilgede, gik han ind i cellen lige bag sig for at hente den nyindsatte. Om end der kun var få skridt fra cellen til gangen, hvor Gaborit og Balays ansatte sad, var det tydeligt at se, at hvert skridt var smertefuldt. Den nyindsatte var tydeligt mærket af torturen. Hans hoved var deformt af hævelse, hans hud fuld af blå mærker, og hans øjne fuldstændig røde af blødninger.

Gaborit husker chokket ved at se en indsat, der var så medtaget, og overraskelsen hos Balays ansatte. Dette var ikke en normal oplevelse i fængslet. Hun husker, hvordan hun med intens årvågenhed observerede, hvad der skete, og hvordan hun overvejede konsekvensen af selv sin mindste bevægelse. Hun var på dette tidspunkt i stand til at følge med i en samtale på *Tagalog*, men ikke til selv at deltage. Så da den nyindsatte blev placeret på stolen ved siden af hende, fandt hun sig selv i et dilemma. På den ene side følte hun, det var upassende at sidde så tæt på og overvære denne meget alvorlige samtale uden at kunne deltage; på den anden side tænkte hun, at det måske netop var vigtigt for denne indsatte at se, at han var omgivet af folk, der kunne rumme hans situation, og at det kunne opfattes som en u hensigtsmæssig afstandtagen, hvis hun rejste sig og gik. Så hun blev. Mens hun sad der, prøvede hun med hver en fiber i sin krop at signalere empati og rummelighed over for den indsatte, imens hun forsøgte at ramme en balance, hvor det ikke blev opfattet som påtrængende eller upassende. Når vi anerkender forskerens følelser som en del af praksis og en dimension af data, der kan kvalificere vores forståelse af feltet, bliver vi i stand til at bruge følelser aktivt til at vurdere, hvordan vi skal handle i felten, som Gaborit gjorde i eksemplet.

Når forskeren forstås som en del af praksis, er denne et redskab for feltarbejdet. Hun/han er ikke længere blot observatør, nu tillægges det også mening hvordan hendes/hans fysiske fremtræden og handlen påvirker situationen omkring hende/ham. Forskerens følelser og reaktioner kan nu bruges som et aktivt redskab til at aflæse handlemuligheder og forstå en situation i feltarbejdet. Forskeren er ikke blot et medie, gennem hvilket objektive informationer formidles i den form, der kræves af den metodiske tilgang, forskeren anvender. Forskeren er derimod et aktivt redskab for forskningen, når hendes/hans følelser indgår som en del af data.

Når forskning som i kritisk psykologi forstås som en situeret praksis, på samme vis som man forstår den praksis, der forskes om, kan vi nedbryde barriererne mellem forskeren og forskningsfeltet og åbne et rum, hvor ekkoer og fælles oplevelser kan gro og viden opstå. Ydermere er et at de centrale mål for kritisk psykologi at undersøge:

...the subject as historically developed, characterised as fundamentally societal in its existence, and as defined through its practical engagement with the world. (Motzkau & Jefferson, 2009, p. 3)

Dette er lige så sandt for forskeren som for dem, der forskes om, og netop derfor er det meningsfyldt at undersøge vores egne praktiske og følelsesmæssige engagementer i (fængsels)verdenen.

5. Konklusion

Gennem artiklen har vi med eksempler fra vores feltnoter illustreret, hvorledes vi gennem feltarbejde er blevet mærket af fængsler. Eksempler fra vores første møde med fængsler har illustreret, hvordan vi er blevet mærket, når vi forhandlede vores egen position og feltarbejdets forløb. Eksempler om adgangsprocedurer har illustreret, hvorledes vi blev mærket, når vi måtte afgive autonomi i fængslets port, og når vi måtte forholde os til fængslets uforudsigelighed og de situationer, den førte os ud i. Til sidst har eksempler på konfrontationer med fængslet illustreret, hvordan vi i feltarbejdet har været afhængige af andre mennesker, relationen til dem, og hvordan vi har måttet tage chancer og stole på de relationer, vi har opbygget. Ved at studere de processer, hvorved vi bliver mærket, bliver vi bedre i stand til at forstå de følelsesmæssige aspekter af fængslets indre liv.

I dag er det almindeligt anerkendt, at fængselsforskning generelt har ignoreret dilemmaer forbundet med forskerens følelser og position. Med denne artikel slutter vi os til en ny bølge af fængselsforskere, der anerkender vigtigheden af at arbejde med følelser i felten og reflektere over, hvordan forskerens biografi er en integreret del af skabelsen af viden. Vi tilslutter os Jewkes, som opfordrer til en 'mere ærlig og refleksiv tilgang', der anerkender den mangfoldighed af følelser, fængselsforskning kan involvere, strækkende sig fra angst og afsky til tilknytning og glæde.

...the extracting out of emotion and humanity from the research process and the pervasive failure of researchers to own up to empathetic feelings of anger, frustration, fear and outrage (among others) may, at the very least, represent a missed opportunity to enrich the analysis. (Jewkes, 2012, p. 72)

Vi har søgt at gribe denne mulighed ved at reflektere over vores egne følelser og konceptualisere vores oplevelser ikke blot som en mulighed for at berige analysen, men som en del af det felt, der studeres, hvor forskeren er med til at konstituere den praksis, hun/han deltager i, og derfor kan aflæse et ekko af praksis gennem sine egne følelser. Mens det i nogle eksempler er fremstået tydeligt, hvordan forskeren påvirkede feltet, eksempelvis i Gaborits forhandling med fængselsdirektøren, har det i de fleste eksempler stået klart, hvordan forskeren har måttet underlægge sig de eksisterende forhold. Denne tendens afspejler den store begrænsning af handleevne, der opleves af såvel forskeren som af indsatte og ansatte.

Med denne artikel håber vi gennem personlige beretninger om vores skiftende positioner og identiteter at have givet et glimt af den sårbarhed, der er uløseligt forbundet med forskning i fængsler. At anerkende denne sårbarhed er det første skridt i retning af at have håndteret de kvaler, Drake og Harvey (2013) har beskrevet som forbundet med fængselsforskning. Vi må dog erkende, at der er lang vej endnu. Selv om vi og andre er begyndt at reflektere over, hvordan vores følelser påvirker vores feltarbejde, og hvordan feltarbejdet påvirker vores følelser, synes der at være meget mere, vi kan lære af refleksioner som disse. Specielt vil vi opfordre til, at der i fremtiden også reflekteres mere grundigt over følelsers rolle i forbindelse med selve analyseprocessen.

REFERENCER

- Bandyopadhyay, M., Jefferson, A. M., & Ugelvik, T. (2013). Prison spaces and beyond: the potential of ethnographic zoom. *Criminal Justice Matters*, 91(1), 28–29.
- Beyens, K., Christiaens, J., Claes, B., Ridder, S. de, & Tubex, H. (2013). *The pains of doing criminological research*. Brussels: Brussels University Press.
- Bosworth, M., Campbell, D., Demby, B., Ferranti, S. M., & Santos, M. (2005). Doing Prison Research: Views From Inside. *Qualitative Inquiry*, 11(2), 249–264.
- Cohen, S., & Taylor, L. (1972). *Psychological survival, the experience of long-term imprisonment*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Das, V. (2014). *Wording the world Veena Das and scenes of inheritance*. (R. Chatterji, Ed.). Baltimore, Md.: Fordham University.
- Davies, J., & Spencer, D. (Eds.). (2010). *Emotions in the field: the psychology and anthropology of fieldwork experience*. Stanford, Calif: Stanford University Press.
- Drake, D. H., Earle, R., & Sloan, J. (Eds.). (2015). *The Palgrave Handbook of Prison Ethnography*. New York: Palgrave Macmillan.
- Drake, D. H., & Harvey, J. (2013). Performing the role of ethnographer: processing and managing the emotional dimensions of prison research. *International Journal of Social Research Methodology*, 1–13.
- Gaborit, L. S. (2013). *Subjectification in Philippine jails: how inmates cope with the objectifying power of confinement*. København: University of Copenhagen.
- Holz kamp, K. (2013). *Psychology from the standpoint of the subject: selected writings of Klaus Holzkamp*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Jefferson, A. M. (2002). Forskning om det nigerianske fængselsvæsen: De første indtryk. *Psykologisk Set*, 19(45), 26–35.
- Jefferson, A. M. (2003). Psykologisk feltundersøgelse blandt nigerianske fængselsbetjente. *Psykologisk Set*, 20(52), 3–13.
- Jefferson, A. M. (2004). *Confronted by Practice: Towards a Critical Psychology of Prison Practice in Nigeria*. København: University of Copenhagen.
- Jefferson, A. M. (2014, May). Lines of Flight – On the desire to know but not know prisons [Newsletter of European Group for the Study of Deviance and Social Control]. Retrieved from <http://www.europeangroup.org/media/242#overlay-context=content/newsletters>
- Jefferson, A. M. (2015). Performing Ethnography: Infiltrating Prison Spaces. In D. H. Drake, R. Earle & J. Sloan (Eds.), *Palgrave Handbook of Prison Ethnography*. New York: Palgrave Macmillan.

- Jefferson, A. M. & Gaborit, L. S. (2015) *Human Rights in Prisons: Comparing Institutional Encounters in Kosovo, Sierra Leone and the Philippines*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Jefferson, A. M., & Huniche, L. (2009). (Re)Searching for Persons in Practice: Field-Based Methods for Critical Psychological Practice Research. *Qualitative Research in Psychology*, 6(1-2), 12–27.
- Jewkes, Y. (2012). Autoethnography and Emotion as Intellectual Resources: Doing Prison Research Differently. *Qualitative Inquiry*, 18(1), 63–75.
- Jewkes, Y. (2014). An Introduction to “Doing Prison Research Differently.” *Qualitative Inquiry*, 20(4), 387–391.
- Lave, J. (forthcoming). Social practice theory. In *Changing Practice*.
- Liebling, A. (1999). Doing research in prisons – Breaking the silence. *Theoretical Criminology*, 3(2), 147–173.
- Liebling, A. (2001). Whose Side are We on? Theory, Practice and Allegiances in Prisons Research. *British Journal of Criminology*, 41(3), 472–484.
- Lumsden, K., & Winter, A. (Eds.). (2014). *Reflexivity in criminological research: experiences with the powerful and the powerless*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Machiels, R. (2013). Getting Personal. Reflections on the “I” of a Researcher. In K. Beyens, J. Christiaens, B. Claes, S. de Ridder & H. Tubex (Eds.), *The pains of doing criminological research*. Brussel, Brussels University Press.
- Magnus Hörnqvist (2013). Pleasure, punishment and the professional middle class. In D. G. Scott (Ed.), *Why prison?* Cambridge: Cambridge University Press.
- Motzkau, J. F., & Jefferson, A. M. (2009). Editorial: Research as Practice: On Critical Methodologies. *Qualitative Research in Psychology*, 6(1-2), 1–11.
- Newbold, G., Ross, J. I., Jones, R. S., Richards, S. C., & Lenza, M. (2014). Prison Research From the Inside. The Role of Convict Autoethnography. *Qualitative Inquiry*, 20(4), 439–448.
- Nissen, M. (2000). Practice research: critical psychology in and through practices. *Annual Review of Critical Psychology*, 2, 145–179.
- Rowe, A. (2014). Situating the Self in Prison Research Power, Identity, and Epistemology. *Qualitative Inquiry*, 20(4), 404–416.
- Scheirs, V., & Nuytiens, A. (2013). Ethnography and emotions. The myth of the cold and objective scientist. In K. Beyens, J. Christiaens, B. Claes, S. de Ridder & H. Tubex (Eds.), *The pains of doing criminological research*. Brussel, Brussels University Press.
- Sim, J. (2003). Whose side are we not on? researching medical power in prisons. In S. Tombs & D. Whyte (Eds.), *Unmasking the Crimes of the Powerful: Scrutinizing States and Corporations*. New York: Peter Lang International Academic Publishers.
- Sloan, J., & Drake, D. H. (2013). Emotional engagements: on sinking and swimming in prison research and ethnography. *Criminal Justice Matters*, 91(1), 24–25.
- Ugelvik, T. (2014). Prison Ethnography as Lived Experience Notes From the Diaries of a Beginner Let Loose in Oslo Prison. *Qualitative Inquiry*, 20(4), 471–480.
- Wacquant, L. (2002). The curious eclipse of prison ethnography. *Ethnography*, 3(4), 371–397.